

РОЗВИТОК МОВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE AND LINGUISTIC COMPETENCE OF TEACHERS IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE TEACHER EDUCATION

У статті проаналізовано стан сформованості мовно-комунікативної компетентності викладачів та обґрунтовано необхідність її подальшого розвитку. Здійснено порівняльний аналіз складових елементів мовно-комунікативної компетентності педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії. Охарактеризовано новий стиль інтернет-спілкування, що передбачає відповідну грамотність комп'ютерної комунікації. Вказано на необхідність володіння іншомовною компетентністю для викладачів.

Ключові слова: компетентність, мовно-комунікативна компетентність викладачів, грамотність комп'ютерної комунікації, післядипломна освіта.

В статье проанализировано состояние сформированности речево-коммуникативной компетентности преподавателей и обоснована необходимость дальнейшего развития. Осуществлен сравнительный анализ составляющих речево-коммуникативной компетентности педагогических работников и соискателей степени док-

тора философии. Охарактеризован новый стиль интернет-общения, который предполагает соответствующую грамотность компьютерной коммуникации. Указано на необходимость для преподавателей владения иноязычной компетентностью.

Ключевые слова: компетентность, речево-коммуникативная компетентность преподавателей, грамотность компьютерной коммуникации, последипломное образование.

The article analyzes the state of formation of communicative and linguistic competence of teachers and proves the necessity of its further development. The comparative analysis of the components of the communicative and linguistic competence of teachers and doctoral candidates was carried out. A new style of the Internet communication which provides the appropriate literacy of computer communication is described. The article pointed to the need for teachers to master foreign language competence.

Key words: competence, linguistic and communicative competence of teachers, literacy of computer communication, postgraduate education.

УДК 373.8:[811.162.35]

Толочко С.В.,

канд. пед. наук,

докторант кафедри освіти дорослих
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Досвід вітчизняних закладів післядипломної освіти (обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти) та структурних підрозділів закладів вищої освіти показує, що питання формування та розвитку мовно-комунікативної компетенції відсутнє в програмах підвищення кваліфікації чи стажування.

Насправді ж кожен фахівець має бути унікальною мовною особистістю, індивідом, що володіє сукупністю здатностей і характеристик, які зумовлюють створення й сприйняття ним текстів, вирізняються рівнем структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності.

Індивідуальний стиль ділового спілкування формується та шліфується людиною упродовж усього свідомого життя. Відомі лінгвісти та психологи наголошують, що неповторна манера комунікації притаманна непересічним носіям мови, тобто мовним особистостям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз вітчизняної та світової науково-педагогічної літератури свідчить, що засади розвитку мовно-комунікативної компетентності вивчали за такими напрямками: основи комунікативної та функціональної лінгвістики [1–2]; методика нейролінгвістичного програмування [14], професійно-педагогічна комунікація [3], комунікативна компетентність [6], мовно-комунікативна компетентність [8; 15], іншомовна компетентність [8; 9], віртуальне комунікативне середовище та компетентнісний

підхід у формуванні мовної особистості інформаційної доби [4; 7] тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На нашу думку, питання сучасного стану сформованості та подальшого розвитку мовно-комунікативної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти в умовах реформування цієї галузі в Україні залишається малодослідженим.

Чи дають змогу сучасні формальні форми підвищення кваліфікації реалізувати потреби фахівців у мовно-комунікативній компетентності, підвищенні рівня мовленнєвої культури, виробленні чи шліфуванні комунікативної поведінки?

Аби відповісти на поставлене запитання, проведемо дослідження, метою якого є здійснити аналіз стану сформованості та подальшого розвитку мовно-комунікативної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти в умовах реформування цієї галузі в Україні.

Мета статті. Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

– проаналізувати програми пропонувані вітчизняними закладами післядипломної та вищої освіти, а також недержавними громадськими організаціями, професійними педагогічними спілками, спільнотами курсів підвищення кваліфікації, зокрема їхнє тематичне різноманіття;

– уточнити зміст терміна «мовно-комунікативна компетентність» із метою визначення кате-

горіального апарату та термінологічної бази дослідження;

– розглянути вітчизняну практику формування й розвитку компетентностей викладачів, у тому числі й мовно-комунікативної, з урахуванням динамічних змін чинного законодавства у сфері освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз тем, пропонованих обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти й університетами курсів підвищення кваліфікації: «Інноватика у викладанні навчальних дисциплін», «Інформаційні технології у викладацькій діяльності», «Проблемно-тематичні курси», «Стажування», «Експрес-курси», «Використання хмарних сервісів Майкрософт у навчальному процесі», «Сучасні інтерактивні засоби навчання», «Курси духовно-морального спрямування», «Авторська творча майстерня» – вкотре засвідчують їх мету, а саме: розширення (поглиблення) навичок у межах отриманого профілю, а також розвиток компетентностей, пов'язаних зі зростанням інформатизації суспільства та засвоєнням знань про інноваційні технології навчання.

Іншими важливими складовими елементами післядипломної освіти в Україні є різноманітні програми й курси підвищення кваліфікації (що подекуди перетворюються на формальність), а також спеціалізоване навчання для студентів-медиків, у результаті якого вони отримують право лікувати. Акцент вкотре зроблено на вузькоспеціальних знаннях із певної галузі знань.

Недержавні громадські організації, професійні педагогічні спілки, спільноти: онлайн-медіа про освіту та виховання дітей в Україні «Освіторія», платформа для професійного зростання шкільних педагогів «EdCampUkraine», інтерактивна платформа EdEra, онлайн-платформа неформальної освіти в Україні, Асоціація інноваційної та цифрової освіти, проект «Академія навичок», асоціація «Підприємств інформаційних технологій України», просвітницький проект «Arzamas.academy», онлайн-платформа «Вище», проект «Всеосвіта», портал громадських експертів «Освітня політика», TeachingUpdate: студії сучасного викладача, «K.FundMedia» (інформаційний ресурс про нові можливості), сучасна платформа для отримання знань у гуманітарній сфері «Культурний Проект» тощо – осучаснюють процес підвищення кваліфікації, однак також не акцентують на розвитку мовно-комунікативної компетентності викладачів.

Так, Асоціація «Підприємств інформаційних технологій України» проводить «Сертифікацію вчителів із застосування ІКТ в освітньому процесі (у т.ч. розробка критеріїв і стандартів ІКТ-компетентності вчителів з урахуванням рекомендацій ЮНЕСКО)». У співпраці з Асоціацією інноваційної та цифрової освіти було розроблено

й запущено безплатну онлайн-технологію щодо вивчення англійської мови під назвою LingvaSkills (www.lingva.ua), яка розрахована на її освоєння до рівня B1-B1+. Видання «ВСВІТІ» підготувало добірку різноманітних онлайн-ресурсів для самоосвіти: «Прометеус» (онлайн-курси від викладачів провідних вітчизняних вищих навчальних закладів: бізнес-англійська, підготовка до ЗНО, фінансовий менеджмент, історія, культурологія, філософія, основи програмування та багато іншого); Languages (можна вивчати 50 мов); «ВебПромо-Експрес» (відеолекції для працівників інформаційної сфери, а для підвищення кваліфікації курси з журналістики, реклами, піару тощо); Coursera (сайт містить курси з безлічі спеціальностей різними мовами, що викладаються провідними американськими вишами. У разі якісного складання тесту після закінчення курсу можна отримати затверджений сертифікат) [15].

Однак моніторинг діяльності фахівців різних спеціальностей дає підстави стверджувати, що часто саме відсутність або низький рівень мовно-комунікативної компетентності унеможлиблює якісне виконання професійних посадових обов'язків, стає причиною звільнень.

Засвоєні впродовж життя вміння аналізувати комунікацію, оцінювати учасників спілкувального процесу, бачити за словами істинні наміри мовців, визначати соціонічні типи (інтровертний, екстравертний, амбівертний) і типи темпераментів (холеричний, сангвінічний, меланхолійний, флегматичний) тих, із ким ведеш розмову, – важлива умова результативного й творчого співжиття будь-якої освіченої людини з іншими. Неодмінною ознакою індивідуального стилю ділового спілкування є вироблена фахівцями *комунікативна поведінка* – поведіння індивіда в процесах спілкування, що регулюється нормами й традиціями, котрих він як учасник спілкування дотримується. Якщо співбесідник бездоганно володіє всіма складовими елементами комунікативної поведінки, дотримується правил мовного етикету, уміє впливати на учасників комунікації в стандартних і нестандартних ситуаціях, то він справляє позитивне враження, із ним хочуть спілкуватися, готові допомогти, виконати прохання, звернутися до нього по допомогу тощо [2].

Лінгвісти визначають *мовно-комунікативну компетентність* як складну систему, функція якої полягає в збалансуванні форм мовознавства, що базується на мовній компетентності комунікатора на фоні певних соціальних функцій, оволодінні системою комунікативних знань, умінь, навичок, що забезпечують реалізацію функцій, покладених на педагога загалом, здійсненні професійно-педагогічного спілкування на високому якісному рівні, можливості самореалізації й самовдосконалення через вербальні, невербальні засоби комунікації з позиції фахової діяльності.

На виконання Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» була розроблена *Типова освітня програма організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти* (наказ МОН України від 15.01.2018 р. № 36). Цим документом визначено базові компетентності педагогічних працівників нової української школи, серед яких актуальна в контексті нашого дослідження – *мовно-комунікативна* (володіння системними знаннями про норми і типи педагогічного спілкування, уміння вислуховувати, відстоювати власну позицію, розвиненість культури професійного спілкування, здатність досягати педагогічних результатів засобами продуктивної комунікативної взаємодії) [12].

Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) також подає основні вимоги суспільства до високоосвіченого наукового й науково-педагогічного працівника.

«Освітньо-наукова програма аспірантури (ад'юнктури) вищого навчального закладу (наукової установи) має включати не менше чотирьох складових елементів, що передбачають набуття аспірантом (ад'юнктом) таких компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій:

- здобуття глибинних знань зі спеціальності (групи спеціальностей), за якою аспірант (ад'юнк) проводить дослідження, зокрема засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку;
- оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору;

- набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, управління науковими проектами та/або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності;

- здобуття мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів із відповідної спеціальності» [11].

Здійснимо порівняльний аналіз складових елементів мовно-комунікативної компетентності педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в таблиці 1.

Дані порівняльної таблиці свідчать про різнорівневість складових елементів мовно-комунікативної компетентності: *педагогічні працівники* – це *другий (магістерський) рівень вищої освіти*, який відповідає *восьмому* рівню Національної рамки кваліфікацій (здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики); *здобувачі вищої освіти ступеня доктора філософії* – це *третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти*, який відповідає *дев'ятому* рівню Національної рамки кваліфікацій (здатність визначати та розв'язувати соціально значущі системні проблеми в певній галузі діяльності, які є ключовими для забезпечення стійкого розвитку та вимагають створення нових системоутворювальних знань і прогресивних технологій). Звідси й ґрунтовніші вимоги до мовно-комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії: науково-творчий рівень володіння й продукування.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз складових елементів мовно-комунікативної компетентності педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії

<i>Типова освітня програма організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників (вчителів)</i>	<i>Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)</i>
1) володіння системними знаннями про норми і типи педагогічного спілкування	1) універсальні навички усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою
2) уміння вислуховувати та відстоювати власну позицію	2) мовні компетентності, достатні для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою в усній та письмовій формі
3) розвиненість культури професійного спілкування	3) навички повного розуміння іншомовних наукових текстів із відповідної спеціальності
4) здатність досягати педагогічних результатів засобами продуктивної комунікативної взаємодії (відповідних знань, вербальних і невербальних умінь і навичок залежно від комунікативно-діяльнісних ситуацій)	

Загальновідомо, що розвиток мовно-комунікативної компетенції є завданням кількох галузей знань, а саме: *педагогіки, андрагогіки, психології, когнітивної лінгвістики й функціональної стилістики*. Розуміючи всю важливість комунікативного акту, американський лінгвіст Р. Бендлер і його учень, програміст Д. Гріндер, 1973 року створили методику нейролінгвістичного програмування. Вони вирішили дослідити методи, якими працюють найкращі психотерапевти (М. Еріксон, В. Сатір, Ф. Перлз, Бейтсон) і чому їхні дії настільки ефективні. Бендлер як лінгвіст аналізував словесні прийоми, які використовувалися при видачі інструкцій іншій людині, а Гріндер як математик зводив це все до певних алгоритмів. Засновники цього методу прагнули поєднати досягнення психотерапії, кібернетики й лінгвістики. Вони ставили за мету розкрити внутрішні резерви комунікантів через зворотний зв'язок – діалог [14]. Згідно з цією методикою, кожен фахівець будь-якої галузі знань має чітко визначити мету, почати енергійно діяти, аби її реалізувати, спостерігати за собою та бути гнучким – готовим відкинути неправильні рішення й прийняти нові. Успіх майбутньої розмови варто «програти в голові» до найдрібніших деталей. Ця методика навчає людину відкидати попередній (часто негативний) досвід спілкування й формувати новий, розкриваючи приховані в ній можливості. Також нейролінгвістичне програмування розвиває вміння приймати блискавичні рішення, імпровізувати, відмовлятися на ходу від помилкових орієнтацій [1]. А вони в сучасних політичних реаліях України вкрай необхідні представникам усіх без винятку професій. Однак в умовах панівної нині формальної освіти індивідуальні потреби людей не враховуються, зазвичай підвищення кваліфікації фахівці проходять під час атестації чи переатестації держслужбовців або стажування (1 раз у 5 років) для педагогічних працівників шкіл, гімназій, ліцеїв, коледжів та науково-педагогічних працівників університетів.

Окрім означених раніше складових елементів мовно-комунікативної компетентності, у сучасному інформатизованому суспільстві важливим є вміння використовувати інформаційні ресурси комп'ютерних технологій для організації навчально-виховного процесу – грамотність комп'ютерної комунікації: уміння користуватися електронною поштою і мати електронну скриньку; знаходити в мережі Інтернет потрібну для роботи інформацію; виставляти розробки в мережу Інтернет; реєструватися у спільнотах, форумах, користуватися Веб 2.0 тощо.

Викладач має розумітися на «специфіці організації лексики, фразеології та граматики конкретної мови. Мовна семантика прямо співвідноситься з обсягом знань про світ. В інтернеті цей обсяг стає безмежним, що не може не позначитися на всіх

рівнях організації віртуальної мовної особистості. Розширюється асоціативно-семантичний рівень, тобто лексикон, поглиблюється когнітивний рівень, що відображає картину світу, істотно трансформується мотиваційний рівень, що втілюється в мережних текстах різних характеристик і завдань» [7].

«Особливостями нової лінгвістичної реальності є: надзвичайно швидка зміна лексичного складу мови за рахунок як введення нових слів і понять, так і скорочення неактуальної лексики; породжена інтернетом нова форма мовної взаємодії – писемне розмовне мовлення; активне стирання соціальними медіа (форумами, блогами і соціальними мережами) меж між діалогом і монологом; формування нового стилю – стилю інтернет-спілкування; активне формування й використання сленгів різноманітних спільнот (мешканців міст, бізнесменів, молодіжних субкультур та ін.); вплив інтернету на будову тексту (принцип перевернутої піраміди: спочатку суть, потім деталізація) та його обсягу (мінімізація); поширеність креолізованого тексту – складного текстового утворення, у якому вербальний і невербальний компоненти формують одне візуальне, структурне, смислове й функціональне ціле, що забезпечує його комплексний вплив на адресата» [4].

Нещодавно команда EdCamp Ukraine разом зі спільнотою відповідального вчителства провела національне дослідження, в якому взяли участь 8 427 стейкхолдерів з усієї України «Навчати й навчатися: як і куди зростати українському вчителству». Вибрані результати дослідження системи підвищення кваліфікації і сертифікації педагогів було подано у Фреш-буклеті та представлено на Четвертій національній (не)конференції EdCamp Ukraine 2018 у Харкові. На запитання «Що мотивує Вас підвищувати власну кваліфікацію?» респондентами були надані такі відповіді: власне бажання зростати професійно – 87%; можливість відволіктися від рутини і отримати нові враження – 37%; офіційні вимоги – 32%; прагнення збільшити дохід – 27%; просування кар'єрою – 24%. Найбільша кількість опитаних (45%), передусім, потребує підвищення кваліфікації за напрямом – володіння іноземною мовою, при цьому зазначивши, що в останні 12 місяців із цієї тематики вони не мали підвищення кваліфікації [10].

Зважаючи на означене вище, доходимо висновку про усвідомлення викладачами розуміння необхідності володіння більш ніж однією мовою. Спілкування іноземною – важливе вміння, що ґрунтується на здатності осмислювати, виражати й інтерпретувати думки, почуття й факти як усно, так і письмово (слухання, говоріння, читання й письмо) відповідно до соціальної ситуації, певних потреб або бажань [8].

Формування іншомовної компетентності сприяє вмінню розглядати розв'язувані проблеми в більш

конкретному контексті, оскільки має за мету їхню проекцію на професійне середовище. Науковець В. Ковальчук подає модель професійно-комунікативної компетентності, яка поєднує в собі мовно-комунікативні компетенції, задіяні в професійно-орієнтованому спілкуванні постійно, у всіх його проявах (письмовому й усному; у різних тематичних і стилістичних діапазонах, при перекладі наукових, інструктивно-технологічних, юридичних матеріалів тощо).

Ці компетенції дослідниця поділила на дві групи: концептуальні, в яких переважає когнітивний аспект, і технологічні, які припускають наявність здібностей одночасно розуміти, пояснювати та діяти в сфері певної компетентності (табл. 2) [8].

Компетентність з іноземної мови вимагає знання лексики, функціональної граматики й поінформованість про різні види вербальної взаємодії, реєстри мови. Важливим є також розуміння звичаїв суспільства, культурного аспекту й варіативності мови. Основні вміння складаються з можливості розуміти розмовне мовлення, ініціювати, підтримувати й закінчувати розмови, читати та розуміти тексти, що відповідають особистим потребам. Варто навчитися відповідно використовувати додаткові засоби, а також освоювати іноземні мови неформально, у процесі безперервної освіти.

Варто зазначити, що у зв'язку з унесенням змін до Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам щодо необхідності претендентам мати сертифікат відповідно до Загальноєвропейської рекомендації з мовної освіти (на рівні не нижче B2) із мов країн Європейського Союзу деякі вітчизняні університети почали впроваджувати в програми підвищення кваліфікації чи стажування курси з вивчення іноземних мов. Рівню B2 відповідає FCE (First Certificate in English – Перший сертифікат англійською мовою) – це іспит Cambridge ESOL рівня вище за середній. Як стверджує статистика, FCE

щорічно становить понад 270 000 осіб у більше ніж 100 країнах. FCE є ідеальним вибором для бажаючих працювати та здобувати кар'єру або навчатися за кордоном, що потребує розвинених мовних навичок (наприклад бізнес, викладацька діяльність, медицина, інженерна справа). FCE обирають, якщо знання англійської достатні для використання в щоденному спілкуванні, у сферах бізнесу й навчання. Він показує достатньо професійне вміння знаходити практичне застосування знанням цієї мови, що слугуватиме на користь в англомовному середовищі.

Заради отримання вагомого результату закордонні фахівці радять використовувати можливості формальної, неформальної та інформальної освіти та методи, що об'єднують у собі комунікативні цілі: мікронавчання (microteaching); швидке збирання ідей (brainstorming); навчання через дію (learning through); колективна взаємодія (interactive learning); демонстрація (demonstration); перекодування інформації (information solving); рольові ігри (role-play) тощо [13, с. 115].

Вітчизняні лінгвісти в методиці формування іншомовної компетентності виділяють проектування освітнього процесу на основі:

- організації навчання з використанням діяльнісного підходу (мовні тренінги, ділові ігри, диспути, дискусії, діалоги, використання новітніх технологій);
- використання конкретних мовно-професійних ситуацій як методу відпрацювання ключових компетентностей;
- підбір груп із максимальним урахуванням запитів щодо розвитку окремих компонентів мовно-комунікативної компетентності;
- використання форм проходження підвищення кваліфікації з розвитку мовно-комунікативної компетентності за різними видами (навчання за освітньою програмою, стажування, участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семіна-

Таблиця 2

Мовно-комунікативні компетенції

<i>Мовно-комунікативні компетенції</i>	
<i>концептуальні</i>	<i>технологічні</i>
– знання й розуміння суті міжмовної комунікації та її специфіки; знання й розуміння змісту процесу комунікації та готовність використовувати їх під час аналізу процесу міжмовного спілкування; – знання прагматичних аспектів мовної комунікації та здатність використовувати їх під час аналізу результатів міжмовного спілкування; – знання про основні принципи побудови зв'язного тексту, вільних і фразеологічних сполучень у його складі та здатність застосовувати їх на практиці; – знання про граматичні й стилістичні аспекти мовної комунікації та готовність до оформлення тексту відповідно до них; – знання основних моделей перекладу й перекладацьких трансформацій, здатність використовувати їх при виборі варіанта перекладу	– уміння здійснювати аналіз тексту; – уміння визначити тип тексту, здатність обрати стратегію комунікації з урахуванням її мети; – уміння використовувати основні способи і прийоми досягнення значеннєвої, стилістичної адекватності; – уміння правильно оформляти текст відповідно до норм згідно з типологією текстів; – уміння професійно користуватися словниками, довідниками, базами даних та іншими джерелами додаткової інформації; – уміння здійснювати письмовий (в обмеженому обсязі – усний) переклад текстів, що належать до сфери основної професійної діяльності; – уміння користуватися комп'ютером під час виконання перекладу.

рах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо) та у різних формах (інституційна, дуальна, на робочому місці (на виробництві) тощо);

– організація виїзних практичних занять, мовних практикумів, де слухачі набувають практичного досвіду, реалізуючи власні потреби у фаховому спілкуванні.

Висновки. Отже, важливою умовою забезпечення розвитку мовно-комунікативної компетентності викладачів, у тому числі й іншомовної, як показника професійного зростання у процесі підвищення кваліфікації є використання можливостей формальної, неформальної та інформальної освіти. Аналіз програм, запропонованих вітчизняними закладами післядипломної та вищої освіти, а також недержавними громадськими організаціями, професійними педагогічними спілками, спільнотами курсів підвищення кваліфікації, засвідчив відсутність у них курсів із розвитку мовно-комунікативної компетентності викладачів. Тож для належного володіння нею важливо використати рекомендації вітчизняних і закордонних лінгвістів.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо в аналізі стану сформованості мовно-комунікативної компетентності працівників закладів системи післядипломної педагогічної освіти та її подальшого розвитку в умовах реформування цієї галузі в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абрамович С.Д. Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація. Підручник. Київ, 2004. 472 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2004. 342 с.
3. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація. Київ, 2006. 256 с.
4. Глазова О.П. Компетентнісний підхід у формуванні мовної особистості інформаційної доби. URL: <http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/-fmoid/paper/-viewFile/173/169> (дата звернення: 20.07.2018).
5. Добірка корисних інтернет-ресурсів для самоосвіти. URL: <https://tvi.ua/life/dobirka-koristnih-internet-resursiv-dlya-amooosviti.html#hcq=spne2Cq> (дата звернення: 20.07.2018).

6. Дрозд Т.М. Комунікативна компетентність вчителя: теорія і практика. Науково-методичний посібник. Вінниця, 2013. 124 с.

7. Ігнатова О.В., Санченко Є.М. Поняття «мовна особистість» у віртуальному комунікативному середовищі. URL: http://www.rusnauka.com/26_NII_2011/Philologia/3_92294.doc.htm. (дата звернення: 20.07.2018).

8. Ковальчук В. Мовнокомунікативні властивості у системі ключових компетенцій фахівця. Український науковий журнал «ОСВІТА РЕГІОНУ». 2010. № 2. С. 125. URL: <http://social-science.com.ua/article/243> (дата звернення: 20.07.2018).

9. Кухта І.В. Іншомовна компетентність у контексті формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення іноземної мови. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Kuchta.php>. (дата звернення: 20.07.2018).

10. Навчати й навчатися: як і куди зростати українському вчителю. Вибрані результати дослідження системи підвищення кваліфікації і сертифікації педагогів. Фреш-буклет з можливістю самим зробити висновки. URL: https://docs.wixstatic.com/ugd/df4ebb_de124300add04df89de38df25a2c3c45.pdf (дата звернення: 20.07.2018).

11. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах). Київ, 2016. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?-docid=248945529> (дата звернення: 20.07.2018).

12. Типова освітня програма організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти. Київ, 2018. URL: <https://imzo.gov.ua/2018/01/16/> (дата звернення: 20.07.2018).

13. Basic American Language Instructor Course. Detence Language Institute, 992, P. 115.

14. Dilts, R., Grinder, J., Delozier, J., and Bandler, R. (1980). Neuro-Linguistic Programming: Volume I: The Study of the Structure of Subjective Experience. Cupertino, CA: Meta Publications. p. 2. ISBN 0916990079.

15. Tolochko S., Khomych V., Deda R. Language communicative competence in system of postgraduate education. Edukacja – Technika – Informatyka «Education-Technology-Computer science» Kwartalnik Naukowy Nr. 2(20)/2017. Rzeszow. P. 118–125.